

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Молоткина Юлия Александровна, аспирант кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Ярослава Потапенка, 40 а, г. Переяслав-Хмельницький,
Киевская обл., Украина 08404
e-mail: molotkina_92@meta.ua

УДК 811.161.2'373.72:81'23

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ПЕРЕКЛАДАХ СТЕПАНА МАСЛЯКА Й МИКОЛИ ЛУКАША: ІДЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Прудникова Т. І.

У статті досліджується корпус фразеологічних одиниць на позначення поведінки людини в перекладах Степана Масляка (на матеріалі перекладу з чеської мови роману Ярослава Гашека «Пригоди бравого солдата Швейка») й Миколи Лукаша (на матеріалі перекладу з італійської мови новел Джованні Боккаччо «Декамерон») з урахуванням досягнень сучасної фразеологічної та психологічної наук. В ідеографічному аспекті характеризуються тематичні поля фразеологічних одиниць «Агресивна поведінка людини», «Девіантна поведінка людини», «Просоціальна поведінка людини», «Сексуальна поведінка людини». Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць на позначення поведінки людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша відповідає класифікації поведінки, прийнятій у психології. У результаті дослідження виявлено більш й менш численні тематичні групи, семантичні поля, семантичні групи й синонімічні ряди фразеологічних одиниць. Найбільше синонімічних рядів виявлено у семантичній групі фразеологічних одиниць «Пряма активна фізична агресивна поведінка людини», найменше – у тематичній групі фразеологічних одиниць «Суїцидальна поведінка людини».

Ключові слова: *ідеографія, фразеологічна одиниця, синонімічний ряд, семантична група, семантичне поле, тематична група, поведінка людини.*

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА, ОБОЗНАЧАЮЩИЕ ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА, В ПЕРЕВОДАХ СТЕПАНА МАСЛЯКА И НИКОЛАЯ ЛУКАША: ИДЕОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Прудникова Т. И.

В статье исследуется корпус фразеологических единиц, обозначающих поведение человека, в переводах Степана Масляка (на материале перевода с чешского языка романа Ярослава Гашика «Похождения бравого солдата Швейка») и Николая Лукаша (на материале перевода с итальянского языка новелл Джованни Боккаччо «Декамерон») с учетом достижений современной фразеологической и психологической наук. В идеографическом аспекте характеризуются тематические поля фразеологических единиц «Агрессивное поведение человека», «Отклоняющееся поведение человека», «Альтруистическое поведение человека», «Сексуальное поведение человека». Идеографическая классификация фразеологических единиц, обозначающих поведение человека, в переводах Степана Масляка и Николая Лукаша соответствует классификации поведения, принятой в психологии. В результате исследования выявлено более и менее многочисленные тематические группы, семантические поля, семантические группы и синонимичные ряды фразеологических единиц. Наибольшее количество синонимических рядов в переводах обнаружено в семантической группе фразеологических единиц «Прямое активное физическое агрессивное поведение человека», меньше – в тематической группе фразеологических единиц «Суицидальное поведение человека».

Ключевые слова: *ідеографія, фразеологічна одиниця, синонімічний ряд, семантична група, семантичне поле, тематична група, поведінка людини.*

**PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE UKRAINIAN
LANGUAGE DESCRIBING HUMAN BEHAVIOUR IN THE
TRANSLATIONS OF STEPAN MASLYAK AND NICOLAY
LUKASH: IDEOGRAPHIC ASPECT**

Prudnikova T. I.

The article deals with the phraseological units describing human behavior in the translations of Stepan Maslyak (based on the translation from Czech of the novel by Yaroslav Gashek «The Good Soldier Svejk») and Nicholas Lucash (based on the translation from Italian of the novellas by Giovanni Boccaccio «Decameron»), taking into account the advances in modern phraseology and psychology. In the ideological aspect, the temporal fields of the physo-logical units «Aggressive human behavior», «Deviating human behavior», «Prosocial human behavior», «Sexual human behavior» are chartered. The ideographical classification of the phraseological units describing human behavior in the translations of Stepan Maslyak and Nicholas Lukash corresponds to the classification of behavior accepted in psychology. The study found more and less numerous thematic groups, semantic fields, semantic groups and synonymic rows of phraseological units. Most synonymic rows in the translations were found in the semantic group of phraseological units «Direct active physical aggressive human behavior», the fewest number was in the thematic group of phraseological units «Suicidal behavior».

Key words: *ideography, phraseological unit, synonymic range, semantic group, semantic field, thematic group, thematic field, human behaviour.*

Постановка проблеми й актуальність дослідження.

Посилення інтересу науковців до системного вивчення фразеології ставить перед дослідниками проблему ідеографічного опису фразеологічного складу. При величезній кількості досліджень, присвячених фразеології, роботи ідеографічного плану складають одиниці. Ідеографічні дослідження фразеології різних мов розвиваються нерівномірно. Фрагментарні ідеографічні описи російських фразеологізмів охоплюють уже більшу частину фразеологічного фонду й могли б покрити майже всю ідеографічну мережу, якби така для фразеології була

розроблена [9, с. 8]. Українська фразеологічна ідеографія – не виняток. Багатий фразеологічний матеріал, накопичений українською фразеологією, ще чекає свого опису в ідеографічному аспекті. Для представлення всіх фразеологічних одиниць (ФО) потрібен окремий ідеографічний словник фразеології. Лише початком такого опису можна вважати словник Ю. Ф. Прадіда «Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь: Эмоции человека» [12]. Причиною недоліків саме в понятійній класифікації можна вважати нез'ясованість багатьох теоретичних проблем фразеологічної ідеографії. Тому актуальною є думка А. М. Емірової про те, що фразеологія повинна стати об'єктом окремого ідеографічного опису [18, с. 66]. Для лінгвістів, у першу чергу, становлять інтерес мовні засоби, що використовуються на позначення поведінки людини. Однак учені неодноразово звертали увагу на недостатню вивченість цієї проблеми – відсутність схеми систематизації мовних засобів вираження поведінки людини, обмежене використання досягнень психологічної науки в галузі дослідження поведінки людини [2; 3; 4; 5; 6; 10; 11; 13; 14].

Аналіз останніх досліджень. За останні 20-30 років було написано низку монографій, статей і дисертацій, у яких досліджувалися ідеографічні групи фразеологічних одиниць на матеріалі різних мов, з'ясовувалися деякі теоретичні проблеми фразеологічної ідеографії. Варто зазначити, що перші кроки на шляху розв'язання цієї складної й багатопланової проблеми зроблено (див. праці: Н. Ф. Грозян [2; 3; 4; 5; 6], А. М. Емірової [16; 17], О. М. Каракуці [7], І. Є. Колесникової [8], Ю. Ф. Прадіда [10; 11; 13], П. О. Редіна [15], Л. М. Рязановського [16], О. С. Яковлевої [19], Р. І. Яранцева [20] та ін. учених). Монографія Л. М. Рязановського «Идеографические аспекты немецкой фразеологии: Темпоральная фразеология» [162] присвячена аналізу фразеосемантичного поля часу на матеріалі його ядерних мікрополів зі значеннями «ніколи» і «давно». Учений демонструє можливості ідеографічного дослідження, тісно пов'язаного з історико-етимологічним аналізом. В українському мовознавстві теоретичні та практичні проблеми

вирізнення окремих фразеологічних мікро- та макросистем були предметом спеціального дослідження в монографії Ю.Ф. Прадіда «Фразеологічна ідеографія: проблематика досліджень» [13]. У монографії учений провів лінгвістичний аналіз фразеологічних одиниць на позначення психічних процесів людини з урахуванням досягнень сучасних фразеологічної та психологічної наук.

Фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» була окремо об'єктом мовного аналізу Н. Ф. Грозян [5]. Отже, перші кроки на шляху розв'язання складної багатопланової проблеми ідеографічного опису ФО на позначення поведінки людини зроблено. Аналіз фразеологічних одиниць на позначення поведінки людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша виявляє ще цілу низку явищ, дослідження яких має теоретичне й практичне значення. Актуальність теми дослідження визначається, по-перше, посиленням в україністиці інтересу до опису окремих фразеологічних мікросистем; по-друге, потребою подальшого вивчення фразеологічних мікросистем, залучаючи до аналізу деякі дані теорій, висновків інших наук і галузей лінгвістики.

Мета статті – вирізнити фразеологічні одиниці, що функціонують у перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша, загальна семантична ознака яких має екстралінгвістичну природу (всі вони позначають поведінку людини), зробити ідеографічну характеристику цих ФО із урахуванням досягнень сучасної фразеологічної та психологічної наук (на матеріалі перекладу з чеської мови роману Ярослава Гашека «Пригоди бравого солдата Швейка» [2] і перекладу з італійської мови новел Джованні Боккаччо «Декамерон» [1]).

Виклад основного матеріалу. Приклади переконують, що поведінка людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша передається широким діапазоном фразеологічних засобів української мови. У ідеографічній групі ФО «Поведінка людини» виділяється такі тематичні поля ФО (ієрархічна структура ідеографічної класифікації подається за Ю.Ф. Прадідом: синонімічний ряд → семантична група → семантичне поле → тематична група → тематичне поле →

ідеографічна група → ідеографічне поле → архіполе [13, с. 40]): «Агресивна поведінка людини», «Девіантна поведінка людини», «Сексуальна поведінка людини», «Просоціальна поведінка людини» [5].

Як переконає досліджуваний матеріал, у тематичному полі ФО «Агресивна поведінка людини» виділяються три тематичні групи ФО: «Суїцидальна поведінка людини», «Фізична агресивна поведінка людини», «Вербальна агресивна поведінка людини». Приклади свідчать, що в перекладах зафіксовано поодинокі фразеологізми на позначення суїцидальної поведінки людини. Наприклад: *Чи ви часом не маєте при собі ремня, щоб я міг покласти цьому край* [2, с. 52].

Науковцями пропонується описувати агресивну поведінку за трьома шкалами: фізична-вербальна, активна-пасивна, пряма-непряма [5]. Виділяються семантичні поля ФО, що характеризують активну фізичну (вербальну) агресивну поведінку людини й пасивну фізичну (вербальну) агресивну поведінку людини. У кожному семантичному полі ФО виділяються семантичні групи ФО. Існує розгалужена система фразеологічних засобів мови на позначення цих понять. Найбільше синонімічних рядів виявлено у семантичній групі ФО «Пряма активна фізична агресивна поведінка людини» зі значеннями: а) бити (побити) кого-небудь: *Черниці з наказу старшої матері схопили дівчину й повели в капітул, а юнак залишився в келії; він одягнувся і став чекати, що буде далі, – поклав собі **дати** доброго **перегону** тим преподобницям, якби вони скривдили його кохану, а її саму забрати з собою* [1, с. 496]; *Давай, думаю, познайомлю їх одне з одним, а коли ця бестія схоче якусь штуку встругнути, то **дам** їй на той випадок такого **духонелу**, що аж до смерті не забуде, як з канарками поводитися, бо я, треба вам, пане оберлейтенанте, знати, дуже люблю тварин* [2, с. 165]; *У той час, коли галицькі ліси бачили, як австрійське військо дає драла через річку Раб, а на півдні, в Сербії, всі австрійські дивізії заслужено **діставали припарки**, австрійське військове міністерство згадало про Швейка й покликало його, щоб він допоміг урятувати монархію з такої халепи* [2, с. 66]; *Тоді його*

схопили двоє за голову, двоє – за ноги, шарпнули, мов кішку, й **скрутили** йому **в'язи** [2, с. 350]; Вони повинні були б **порахувати** тобі **ребра** тут же, на місці, в залі, а потім **викинути** [2, с. 328]; Згодом ще назвав того Пароубка шащинською **бестією**. Отут уже наш Пароубек **схопив** дротяна, добре **обчухрав** йому **голову** його мишоловками й дротами і **викинув** голубчика на вулицю [2, с. 328]; Але тут до нього **підскочив** лейтенант Моц і **почав частувати** його раз у раз **по пиці**... [2, с. 383] та ін.; б) **убити**: Тоді його **схопили** двоє за голову, двоє – за ноги, шарпнули, мов кішку, й **скрутили** йому **в'язи** [2, с. 350]; Моя остання розрада, що **знайшовся** вірний приятель, який мене **спровадить зі світу** [2, с. 617]; «Через Сарасво», «через Фердинанда», «через те вбивство пана ерцгерцога», «за Фердинанда», «за те, що в Сарасві пана ерцгерцога **спровадили на той світ**» [2, с. 34]; Та як кинуться на наші **доми**, то, може, не тільки все майно **пограбують**, а ще й **віку** нам **укоротять** [1, с. 50] та ін.; в) **ударити**: Пам'ятаєте, ви, **подержи** інструкцію про **воєнну позику**, хотіли мені **дати запотиличника** за те, що я розповів вам про одну книжку, де було написано, як раніше, в час війни, люди платили за вікна: за кожне вікно по двадцять гелерів і за кожну гуску стільки ж [2, с. 419]; Пам'ятаєте, ви, **подержи** інструкцію про **воєнну позику**, хотіли мені **дати запотиличника** за те, що я розповів вам про одну книжку, де було написано, як раніше, в час війни, люди платили за вікна: за кожне вікно по двадцять гелерів і за кожну гуску стільки ж [2, с. 419]; Коли професор зовсім **вилікувався** та його **випустили**, він **узяв** собі цього санітара за слугу, й той не мав жодної іншої праці, як тільки кожного ранку **відважувати** панові професору чотири **потиличники**, і це він виконував дуже сумлінно й точно ... [2, с. 602]; Мадяр **почав щось швартоніти по-своїму**, а Мейстрішк йому з місця як **зацідить у пику**, той так і **запоров носом у землю** [2, с. 326]; І так було **зацідить по зубах**, що хрін не забудеш [2, с. 349] та ін.; г) **винищити**: На перший погляд здається, що наш батальйон **ось-ось загине** й нас **розмолотять на друзки** або **посічуть на капусту** [2, с. 510]; **Налякані маси** ще не **прозріли** і, **вирячивши очі**, **йдуть на фронт**, **дають себе сікти на капусту** [2, с. 273]; – **На те ми й солдати**, – **недбало кинув Швейк**, на

це нас матері породили, щоб, коли вже одягнемо мундири, нас **посікли на цурку** [2, с. 602]; Коли нині щось вибухне, під добровольцем і служитиму найяснішому цісарю нашому, хоч би мене **на капусту посікли!** [2, с. 32]; За цього пса вас всіх треба в карцер запхати, **січки** з вас **наробити**, постріляти, живцем поварити [2, с. 37] та ін.; г) мучити, катувати (завдавати фізичних страждань): Але якщо скажете: «Швейку, ні в чому не зізнавайтесь», – я викручуватимуся, хоч би з мене **наси дерли** [2, с. 41]; – Колись у Світаві начальником станції був пан Вагнер. О, той уже вмів **сотати жили** зі своїх підлеглих і знущався з них, як тільки міг [2, с. 212] та ін.

Як показує аналізований фразеологічний матеріал, у семантичній групі ФО «Пряма активна вербальна агресивна поведінка людини» виділяються синонімічні ряди зі значеннями: а) лаяти когось: Я тобі ще **накручу хвоста** [2, с. 581]; Коли б я хотів, міг би вам обом добре **хвоста накрутити** [2, с. 304]; та ін.; б) сварити, гостро критикувати: Щоб не забути, цей капрал добре вмів те, що треба, а також можеш бути певний, що він тобі **дасть** добряче **прикурути**, я його про це просила ... [2, с. 552]; в) змучити (завдавати моральних страждань): – Колись у Світаві начальником станції був пан Вагнер. О, той уже вмів **сотати жили** зі своїх підлеглих і знущався з них, як тільки міг [2, с. 212]; г) глузувати, насміхатися: Неправедне і скверне життя духівництва частогусто буває таким видимим пороком, що не важко всякому охочому говорити про нього, висміювати і ганити, і хоч добре вчинив той чоловік, що **взяв на глум** інквізитора за лицемірну благодійність ченців, які дають убогим те, що годилось би свиням згодувати або геть викинути, проте, на мою думку, більшої хвали той годен, про якого я хочу розповісти, долучившись до попередньої історії: сей, бачите, догавив щедровитому можновладцеві Кане делла Скала за незвичайну скнарність, що раптом найшла на нього, розказавши йому побрехеньку і приклавши до нього те, що ніби про іншого говорилось [1, с. 70–71]; Після кількох зустрічей із лікарем Бруно переконався, що його новий знайомець – заплішений дурень, і почав собі з нього кепкувати та **смішки строїти**, як тільки хотів; лікар же й собі знаходив у його товаристві велику втіху [1, с. 469] та ін.

У тематичному полі ФО «Девіантна поведінка людини» виділено такі тематичні групи ФО на позначення девіантної поведінки: 1) «Злочинна поведінка людини»; 2) «Кримінально не карана (непротиправна) аморальна поведінка людини» [3; 4; 5]. Наприклад, тематичну групу ФО «Кримінально не карана (непротиправна) аморальна поведінка людини» утворюють семантичні поля ФО, що характеризують: 1) систематичне пияцтво людини; 2) корисливість людини; 3) сексуальну розбещеність людини. Ці семантичні поля ФО складаються безпосередньо з синонімічних рядів [3]. У структурі ідеографічної класифікації подібних ФО відсутня одна ланка – семантична група. Семантичне поле ФО «Систематичне пияцтво людини» передається синонімічними рядами зі значеннями *пиячити* чи *постійно пиячити*. Наприклад: *Знаю тільки, що вже тут, у комісаріаті, два поліцаї, які мене сюди привезли, рапортували, нібито я був **п'яний мов чіп**, непристойно поводився, побив одну даму, порізав ножиком чужий капелюх, який стягнув із вішалки, розігнав жіночий оркестр, прилюдно обвинуватив обелькельнера в крадіжці двадцяти крон, розбив мармурову дошку стола, за яким сидів, і навмисне плюнув у чорну каву якомусь незнайомому панові за сусіднім столиком [2, с. 54]; Дорогою денщик розповів Швейкові, нібито фельдкурат посварився з над поручиком, розбив піаніно, і тепер **п'яний як чіп**, і не хоче йти додому [2, с. 112]; Кожен з цих фельдкуратів нижчого чи вищого чину має вже такий талан від Бога – при кожній нагоді **напиватись до нестями** [2, с. 288]; – У сімдесят п'ятому полку, озвався один конвоїр, – перед війною якийсь капітан **пропустив крізь горло** цілу полкову касу й мусив навіть розпрощатися з воєнною службою [2, с. 314]; – Дуже охоче, – приятельським тоном сказав однорічник, – просто ви вранці на вокзалі під час посадки в поїзд пристали до нас, бо **були трохи під градусом** [2, 310]. Фразеологічний матеріал переконує, що семантичне поле ФО «Корисливість людини» передається широким діапазоном фразеологічних засобів. Наприклад: *З усього, що я мав, десяту частину віддав, аби **замилити очі** марш батальйонові, мовляв, це я заощадив, , а решту продав у обозі [2, с. 466]; Але одного разу, коли він ішов**

на побачення з дівчиною, лісник випадково наскочив на нього і вже хотів був зробити цю саму штуку, та вчитель **почав туману напускати**: він, мовляв, збирає квіти ... [2, с. 163]; Ще ж і надто спізнаємо ми його милосердя, бо буває іноді так (смертному окові несила зглибити невідомі помисли господні), що, **введені в оману**, ми такого обираємо своїм заступником перед лицем його, якого він навіки засудив; тоді він, усвідомлюючи, зважаючи більше на щирість болячого, ніж на невідання його та окаянство заступника, вислуховує молитви, так ніби той заступник і справді був преподобним [2, с. 48] та ін.

Семантичне поле ФО «Сексуальна розбещеність людини» складається безпосередньо з синонімічних рядів зі значеннями: схилити до інтимних стосунків, взаємин; вести розпусний спосіб життя. Наведемо окремі приклади: Мені й справді було дивно, що він [Анікіно] тебе **на гріх підмовляв**, щоб мені неславу вчинити; аж то він вивірити тебе хотів, бачачи, що ти в мене така весела да жартівлива [1, с. 403]; – Справді, – каже, – якби щоразу, як вони **у гречку вскочать**, у них виростав на лобі ріжок на ознаку того, що вони зробили, то, думаю, небагато було б до цього діла охочих; але такого не буває, а в розумної то й зроду не лишилося од того ні сліду, ні прослідку [1, с. 148] та ін.

В ідеографічній структурі тематичного поля ФО «Просоціальна поведінка людини» відсутні ланки: семантична група, семантичне поле [5]. Тематичні групи ФО складаються безпосередньо з синонімічних рядів. Найчисленнішим виявився синонімічний ряд зі значенням: допомагати, сприяти кому-небудь. Наприклад: Сьогодні він прийшов, аби **спрямувати** свого колегу Каца **на праведну путь і повернути його на добрий розум** [2, с. 136]; – Читав я раз о одній книжці, що за шведських воєн, коли було дано наказ розквартируватися в такому й такому селі, а староста всіляко відбріхувався й не хотів **подати** їм **руку допомоги**, його повісили на найближчому дереві [2, с. 566–567]; Він хоче **навернутися на путь праведну**, а ви, решта, що робите? [2, с. 94]; Сьогодні він прийшов, аби **спрямувати** свого колегу Каца **на праведну путь і повернути його на добрий розум** [2, с. 136] та ін.

Тематичне поле ФО «Сексуальна поведінка людини» складається безпосередньо з синонімічних рядів зі значеннями: залищатися; фліртувати; відчувати потяг до осіб протилежної статі; мати нестримне бажання задовольнити свою хіть. Наприклад: *Уздрівши дівчина абата, збентежилась вельми (сором же який!) і вдарилася в сльози, а той, скинувши на неї очима, побачив, яка вона молода та гарна, і **посіла** його, старого, та сама **спокуса**, що й молодого ченчика [1, с. 64]; Він був чоловік статурний, на виду гарний та показний, на вдачу звичайний і люб'язний, та не який і старий; удовичка таки добре накинула його оком і важила на нього, бо як сподівалася на ніч маркіза, то вже **розібрала** її **охота** [1, с. 89]; Скоро побачив її, так і почала в ньому **хіть ярувати** [1, с. 63]* та ін. На позначення сексуальної поведінки людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша зафіксовано також жестові фразеологічні одиниці. Наведемо окремі приклади: *Костянтиніві припало сидіти поруч неї; він безнастанно **пас** її **очима** й дивувався чимраз більше, бо зроду ще краси такої не бачив; і герцога, і всякого, думалось йому, можна певно розгрішити, якщо він зради чи ще якого ганебного вчинку задля сієї кралі допустився [1, с. 128]; Якось на ту трактирникову дівчину **накинув оком** один молодий кавалер із нашого-таки міста, з себе хорошиий і приємний; часто в тих краях буваючи, він закохався в неї палко, а вона, пишаючись тим, що її полюбив такий панич, намагалась привітністю своєю ще дужче його до себе принадити і теж щиро його полюбила [1, с. 510]; Не кажучи про те нікому ні слова, він [Салабаєтто] став проходжуватись перед домом тієї красуні; як вона те побачила, почала йому **бісики очима пускати**, показуючи тим, як вона його любить, а через кілька день послала до нього одну стару бабу, що добре вміла свашкувати [1, с. 480]; Раз якось гуляв він [Ріньєрі] на одному святі, і **впала** йому **в око** та красуня Елена в чорному удовицькому вбранні: вона здалась йому такою вродливою і принадоною, що рівних їй він ніколи доти не бачив; блаженний той, думав він, кому судилося з Божої ласки таку красу в своїх обіймах любо пестити [1, с. 510]* та ін.

Висновки. Отже, поведінка людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша передається широким діапазоном фразеологічних засобів української мови. Ідеографічна класифікація ФО на позначення поведінки людини в перекладах Степана Масляка й Миколи Лукаша відповідає класифікації поведінки, прийнятій у психології. У результаті дослідження виявлено більш й менш численні тематичні групи, семантичні поля, семантичні групи й синонімічні ряди ФО. Фразеологічний матеріал засвідчив, що сексуальна поведінка людини в перекладах передається широким діапазоном жестових фразеологізмів. Аналіз ФО на позначення поведінки людини сприятиме подальшому лінгвістичному дослідженню фразеологічної ідеографії, виробленню загальної типології методів дослідження фразеологічних мікросистем у ідеографічному аспекті. Дослідження окремих фразеологічних мікросистем створює передумови для укладання фразеологічних словників ідеографічного типу.

Список використаних джерел

1. Боккаччо Д. Декамерон: Новели / Д. Боккаччо; [пер. з італ. М. О. Лукаша]. – Дніпропетровськ : Січ, 2000. – 622 с.
2. Гашек Я. Пригоди бравого солдата Швейка / Я. Гашек [перекл. з чеської С. Масляка]. – Харків : Фоліо, 2006. – 685 с.
3. Грозян Н. Ф. До питання дослідження тематичної групи фразеологічних одиниць «Кримінально не карана (непротиправна) аморальна поведінка людини» в психосемантичному аспекті / Н.Ф. Грозян // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2006. – Випуск 9. – С. 138–142.
4. Грозян Н. Ф. Семантичне поле фразеологічних одиниць «Корисливість людини» в українській мові: ідеографічний і психосемантичний аспекти / Н. Ф. Грозян // Вісник Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2006. – С. 67–73.

5. Грозян Н. Ф. Фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» в українській мові (ідеографічний і аксіологічний аспекти) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. Ф. Грозян. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.
6. Грозян Н. Ф. Фразеологічні засоби вираження девіантної поведінки людини в українській мові / Н.Ф. Грозян // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2002. – №32. – С. 30–34.
7. Каракуця О. М. Фразеологізми української мови з компонентом «душа» (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. М. Каракуця – Харків, 2002. – 19 с.
8. Колеснікова І. Є. Фразеологічна мікросистема «Риси характеру людини» в українській та англійській мовах (ідеографічний аспект): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17 / І. Є. Колеснікова. – Сімферополь, 2010. – 20 с.
9. Никитина Т. Г. Идеографические аспекты народной фразеологии на материале Псковских говоров: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02. 01 / Т. Г. Никитина. – СПб., 1996. – 42 с.
10. Прадид Ю. Ф. Актуальные теоретические проблемы фразеологической идеографии / Ю. Ф. Прадид, Н. Ф. Грозян // Ономастика і апелятиви [збірник наук. праць]. – Дніпропетровськ, 1998. – Вип. 4. – С. 102–105.
11. Прадид Ю. Ф. Принципы выделения лексических и фразеологических микро- и макросистем / Ю.Ф. Прадид, Н. Ф. Грозян // Материали конф. «Принципы и методы функционально-семантического описания языка: итоги, направления, перспективы». – М.; Симферополь, 1997. – С. 229–232.
12. Прадид Ю. Ф. Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь: Эмоции человека / Ю. Ф. Прадид. – Симферополь: Редотдел Крымского комитета по печати, 1994-2. – 243 с.
13. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) / Ю. Ф. Прадід. – К.; Сімферополь, 1997. – 252 с.

14. Психологія: [підручник] / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін. – К.: Либідь, 1999. – 558 с.
15. Редин П. А. Фразеологизмы с пространственным и временным значением в современном украинском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / П. А. Редин. – Харьков, 1989. – 24 с.
16. Рязановский Л. М. Идеографические аспекты немецкой фразеологии: Темпоральная фразеология / Л. М. Рязановский – СПб.: Изд-во Петерб. ун-та, 1997. – 200 с.
17. Эмирова А. М. Русская фразеология в коммуникативном аспекте / А. М. Эмирова – Ташкент: ФАН, 1988. – 91 с.
18. Эмирова А. М. Фразеологическая идеография, предмет и задачи / А. М. Эмирова // Вопросы фразеологии: Сб. науч. статей. – Самарканд, 1984. – С. 64–68.
19. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия) / Е. С. Яковлева – М.: Гнозис, 1994. – 344 с.
20. Яранцев Р. И. Словарь-справочник по русской фразеологии / Р. И. Яранцев. – 2-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1985. – 304 с.

References

1. Bokkachcho D. Dekameron: Novely / D. Д. Bokkachcho; [perekl. z ital. M. O. Lukasha]. – Dnipropetrovsk: Sich, 2000. – 622 s.
2. Hashek Ya. Pryhody bravoho soldata Shveika / Yaroslav Hashek [perekl. z cheskyi S. Masliaka]. – Kharkiv: Folio, 2006. – 685 s.
3. Grosian N. F. Do Pytannya doslidzhennya tematychnoyi hrupy frazeolohichnykh odynyts «Kryminalno ne karana (neprotyppravna) amoralna povedinka lyudyny» v psykhosemantychnomu aspekti / N. F. Grosian // Humanitarnyy visnyk DVNS «Pereiaslav-Khmelnyskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriya Skovorody». – Pereiaslav-Khmelnyskiy, 2006. – Vypusk 9. – S. 138–142.
4. Grosian N. F. Semantychno pole frazeolohichnykh odynyts «Koryslyvist lyudyny» v ukrainskiy movi: ideohrafichnyy i

- psykhosemantychnyy aspekty / N. F. Grosian // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – Zaporizhzhya, 2006. – S. 67–73.
5. Grosian N. F. Frazeolohichna mikrosystema «Povedinka lyudyny» v ukrainskiy movi (ideohrafichnyy i aksiolohichnyy aspekty): avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / N. F. Grosian. – Dnipropetrovsk, 2003. – 20 s.
 6. Grosian N. F. Frazeolohichni zasoby vyrazhennya deviantnoyi povedinky lyudyny v ukrainskiy movi / N. F. Grosian // Kultura narodov Prichernomorya. – Simferopol, 2002. – №32. – S. 30–34.
 7. Karakutsia O. M. Frazeolohizmy ukrainskoyi movy z komponentom «dusha» (strukturno-semantychnyy, ideohrafichnyy, linhvokulturolohichnyy aspekty): avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / O. M. Karakutsia – Kharkiv, 2002. – 19 s.
 8. Kolesnikova I. Ye. Frazeolohichna mikrosystema «Rysy kharakreru lyudyny» v v ukrainskiy ta anhliiskiy movakh (ideohrafichnyy aspekt): avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.17 / I. Ye. Kolesnikova. – Simferopol, 2010. – 20 s.
 9. Nikitina T. G. Ideograficheskie aspektyi narodnoy frazeologii na materiale Pskovskikh hovorov: avtoref. dis... d-ra filol. nauk: 10.02. 01 / T. G. Nikitina. – SPb., 1996. – 42 s.
 10. Pradid Yu. F. Aktualnyie teoreticheskie problemyi frazeologicheskoy ideografii / Yu. F. Pradyd, N. F. Grosian // Onomastyka i apelyatyvy: zbirnyk nauk. prats – Dnipropetrovsk, 1998. – Vyp. 4. – S. 102–105.
 11. Pradid Yu. F. Printsipy vydeleniya leksicheskikh i frazeologicheskikh mikro- i makrosistem / Yu.F. Pradid, N.F. Grosian // Materialy konf. «Printsipy i metody funktsionalno-semanticheskogo opisaniya yazyka: itogi, napravleniya, perspeknivy». – M.; Simferopol, 1997. – S. 229–232.
 12. Pradid Yu. F. Ryssko-ukrainskii i ukrainsko-rysskii frazeologicheskii tematicheskii slovar: Emotsii cheloveka / Yu. F. Pradid. – Simferopol: Redotdel Krymskogo komiteta po pechati, 1994-2. – 243 s.

13. Pradid Yu. F. Frazeolohichna ideohrafiia (problematyka doslidzhen) / Yu.F. Pradid. – K.; Simferopol, 1997. – 252 s.
14. Psykholohiia: [pidruchnyk] / Yu.L. Trofimov, V.V. Rybalka, P. A. Honcharuk ta in. – K.: Lybid, 1999. – 558 s.
15. Redin P. A. Frazeologizmy s prostranstvennym i vremennym znacheniem v sovremennom ukrainskom yazyke: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / P. A. Redin. – Kharkov, 1989. – 24 s.
16. Ryazanovskiy L. M. Ideograficheskie aspekty nemetskoj frazeologii: Temporalnaya frazeologiya / L. M. Ryazanovskiy – SPb.,: Izd-vo Peterb. un-ta, 1997. – 200 s.
17. Emirova A. M. Ruskaya frazeologiya v kommunikativnom aspekty / A. M. Emirova – Tashkent: FAN, 1988. – 91 s.
18. Emirova A. M. Frazeolohicheskaya ideohrafiya, predmet i zadachi / A. M. Emirova // Voprosy frazeologii: sb. nauch. statey. – Samarkand, 1984. – S. 64–68.
19. Yakovleva E. S. Fragmenty russkoj yazykovoї kartiny mira (modeli prostranstva, vremeni i vospriyatiya) / E. S. Yakovleva – M.: Gnozis, 1994. – 344 s.
20. Yarantsev R. I. Slovar-spravochnik po russkoj frazeologii / R. I. Yarantsev. – 2-e izd., stereotip. – M.: Russkiy yazyk, 1985. – 304 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Прудникова Тетяна Іванівна, старший викладач кафедри початкової освіти

*Кримський інженерно-педагогічний університет
вул. Севастопольська, 22, м. Сімферополь, Крим
e-mail: n.f.grozyan@mail.ru*

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Прудникова Татьяна Ивановна, старший преподаватель кафедры начального образования

*Крымский инженерно-педагогический университет
ул. Севастопольская, 22, г. Симферополь, Крым
e-mail: n.f.grozyan@mail.ru*

DATA ON AUTHOR

Prudnykova Tetyana Ivanivna, Senior Lecturer at the
Department of Primary Education
Crimean Engineering and Pedagogical University
Crimea, Simferopol, 22 Sevastopol Street
e-mail: n.f.grozyan@mail.ru

УДК 800.732:801.541.1

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РОДИННИХ СТОСУНКІВ: ІДЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Грозян Н. Ф., Османова З. С.

У статті досліджується ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць, які позначають родинні стосунки, із урахуванням досягнень сучасної фразеологічної науки. Визначено, що фразеологічні одиниці української мови на позначення родинних стосунків представлені трьома тематичними групами ФО, які включають у себе дев'ять семантичних полів ФО. Поля в свою чергу поділяються на семантичні групи ФО, а кожна група відповідно має нижчі ланки – синонімічні ряди. У межах семантичного поля ФО «Родина» у кількісному плані найбільшою виявилася семантична група ФО «Кохання – нелюбов», найменшою – «Розлучення».

***Ключові слова:** ідеографія, фразеологічна одиниця, тематичне поле, тематична група, синонімічний ряд.*

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА, ОБОЗНАЧАЮЩИЕ СЕМЕЙНЫЕ ОТНОШЕНИЯ : ИДЕОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Грозян Н. Ф., Османова З. С.

В статье исследуется идеографическая классификация фразеологических единиц, обозначающих семейные отношения, с учётом достижений современной фразеологической науки. Определено, что ФЕ украинского языка, обозначающие